

gradnje hiš itd.), ali pa po subjektivnih, ki sociološko gledano pomenijo narodno zavest, katera dobi svoj konstitutivno pravni značaj v izpovedbi (Bekentnis) določene narodnosti.

Važno je tudi vprašanje vodstva narodnih registrov, kakor tudi ali je izpovedba preklicna ali nepreklicna ter način vpisovanja v register. Vpisujejo lahko državni ali avtonomni organi in sicer na ta način, da mora vsak posameznik predlagati, da ga vpišejo v register (pozitivna opcija), ali pa preskrbi ta vpis pristojna narodnost sama (večinoma po objektivnih znakih) ter ima vpisani član pravico, zahtevati v določenem roku izbris iz registra (negativna opcija).

(Dalje sledi.)

Črna vojska

(Odlomek iz romana.)

Prežihov Voranc

Pri četah, kakršen je bil bataljon števil 100, je bila teoretična, moralna in politična vzgoja vojaštva zelo važna, če ne poglobljena stvar. Tega se je zavedala tudi komanda in zato je tej vzgoji posvečala največjo pozornost. Dva popoldneva na teden sta bila redno namenjena šoli, razen tega je bila šola še ob slabem vremenu, ki ni dopuščalo vežbanja na prostem. Te šole so bile kovačnice avstroogrškega patriotizma in hrabrosti, obenem pa tribune za pobijanje defetizma, malomarnosti, mlačnosti in veleizdajništva. Ker je že sama sestava kazenskih enot zahtevala posebno delikatno odbiranje častnikov in podčastnikov, ni manjkalo tem šolam sposobnih moči.

Pri prvi stotnji je navadno vodil šolo komandant prvega voda, lajtnant Hergott. Kadar je bil zadržan, je priskočil na pomoč feldvebel Rom, ki je bil sploh rezerva za vse stotnije in je imel za vojaško vzgojo posebno veselje.

Rezervni lajtnant Hergott je bil doma nekje iz Sudetov in je pred vojno bil gimnazijski suplent v Opavi v Šleziji. Dasi je govoril le nemški, so vojaki trdili, da prav tako gladko govori tudi češki in poljski. Zaradi tega ni nihče vedel, kateri narodnosti prav za prav pripada. Sodeč po neizmernem sovraštvu, ki ga je gojil do Čehov in Židov, so nekateri upravičeno sklepali, da se v njegovih žilah pretaka tudi nekaj češke ali židovske krvi. Na obrazu je imel dve grdi brazgotini, posledici burševanja na praški visoki šoli. Razen tega je imel kurji pogled in je nosil zlat cviker. Ker je bil suhljat, oglatega obraza in svetlikastih, že redkih las, je bil grde zunanosti in glava je bila podobna puhli repi. Od svojih tovarišev, med katerimi ni bil prav nič priljubljen, se je razlikoval v tem, da ni bil babjek. Živel je samotarsko življenje in je vedno tičal v knjigah in časnikih, ki jih je nosil na vaje s seboj. Večkrat se je zagledal v knjige in pustil moštvo po cele ure zmrzovati. Kljub temu, da se ga je moštvo balo in ga sovražilo, so bili nekateri, ki so glasno trdili, da bi poleteli ne bilo napačno imeti njega za komandanta.

Po garniziji pa je bil znan že zaradi tega, ker si je za slugo vzel nekega Sudetca, odsluženega kaznjenca, ki je menda deset let presedel v kaznilnici v Kartouzih na Češkem, ker je pri roparskem napadu neki starki z nožem pre-rezal vrat. Vsa garnizija je namreč vedela, da ga sluga tudi brije.

Bataljonska komanda ni posebno cenila lajtnanta Hergotta kot vzgojitelja v vojnotehničnih vedah, tembolj pa je bil v časteh kot vzgojitelj vojaškega duha, morale, discipline, vdanosti. V tem je veljal za pravega specialista.

Popoldne je v oddelku prvega voda bila zbrana cela prva stotinja. Ko je četovodja Erdkönig sporočil lajtnantu Hergottu, koliko mož prisostvuje, je Hergott zapovedal z odrevenelim glasom:

„Sedite! Kdor hoče, lahko kadi.“

Bil je edini izmed vseh častnikov, ki so med poukom dovoljevali moštvu kajenje. Vojaki so molče posedli po pogradih, lajtnant si je pa izbral prostor na spodnjem pogradu, kjer so ležali Talerhofovci.

Za pouk je imel svoj poseben sistem in poseben učni red. Najprej je prišlo na vrsto poročilo o vojnem položaju na frontah. Po tem poročilu so bile centralne velesile seveda povsod na boljšem, če že ne očitne zmagovalke. Dejstva, da so Rusi bili na Karpatih, da so na zahodni fronti Nemci obtičali pred Francozi in da so Avstrijci bili vrženi iz Belgrada, so bila zanj gola taktika, strategija in podobno.

Temu poročilu, ki je vojakom takega sestava, kakoršen je bil bataljon šte. 100, nazorno pokazalo brezupnost vseh, centralnim silam nasprotnih teženj, skrivajočih se mogoče tudi v srcih navzočih posameznikov, je sledil apel za pravo spoznanje in vzpodbudo patriotizma. Govoril je o vodilnih idejah in ciljih centralnih velesil; pri tem je izkoristil ideje avstrijske vsenemške stranke Schönerejancev, katere pristaš je bil. Nato je govoril o vojaškem duhu, o morali, o tovarištvu, nadalje o barbarstvu ruske in srbske vojske, ki ne delata ujetnikov, temveč vse pokoljeta, kar da je posebna specijaliteta srbske vojske. Slednjič pa se je obrnil k osumljencem ter jih prepričeval, kakšno milost jim izkazuje avstrijska armada, ker jim daje priložnost, da izbrišejo svoje grehe s hrabrostjo in s častno smrtjo na bojiščih, namesto da bi sedeli po zaporih, kar bi mnogi prav za prav zaslužili...

Govoril je bruhajoče, precej zmedeno in pri tem gledal vedno v eno in isto smer, ne da bi tam, kamor je gledal, kar koli videl. Vojaki so medtem na vse kripnje kadili, da je dim napolnil ves kot barake. Skozi dim so se svetili nepremični, dolgi obrazi, kakor bi si mislili:

„Oh, ti ubogi sirotej, kako si neumen...!“

S tem je bil končan prvi del. Drugi del je bil posvečen osebnemu vzgajanju. Lajtnant je moštvu stavljal vprašanja ter je na ta način lahko nadziral ne le pazljivost med podukom, temveč tudi napredek. Ker večina ni znala nemški, sta tolmačila infanterista Held in Segal. Medtem ko med predavanjem Hergott ni razločeval posameznih vojakov, se je v drugem delu to takoj spremenilo.

Njegove oči so se ostro zapičile po pogradih in iskale posameznikov. Hergott ni imel spomina za dejanja, za dogodke in podobno, imel pa je spomin za osebe. Zagledal se je naravnost v Talerhofovca, Poljaka Žinko.

„Katera je edina želja pravega avstrijskega vojaka?“ je vprašal.

Žinka je skočil pokonci in proseče pogledal Helda na nasprotnem pogradu, kar je pomenilo, da ga prosi za tolmača.

„Želja vsakega avstrijskega vojaka je, dati na polju slave in časti svoje življenje za cesarja in domovino.“

Žinki je bilo lahko, ker je na to vprašanje danes menda že petič odgovarjal, odkar je bil pri bataljonu.

„Kaj pravi?“ je strogo vprašal lajtnant.

„Pravi, da je želja vsakega vojaka pasti na fronti, namesto da bi rekel, da je želja vsakega pravega vojaka, priboriti centralnim velesilam častno zmago.“ Held je bil danes malo zloben in se ni zadovoljil z mehaničnimi odgovori svojih naučenih klientov.

Lajtnant je vidno osupnil, toda kmalu se je izkopal iz zagate.

„Oba imata prav,“ je razsodil, „toda Žinka ima bolj prav. Željo pravega vojaka je označil v zvezi z zmago, seveda. Bravo, Žinka!“ Žinka je smel sesti.

„Kaj je puška?“ je vprašal lajtnant infanterista Adama, ki ga je našel nekje v ozadju spodnjega pograda.

„Puška je vojaški bog!“ se je odrezal Adam, ki je znal nemški.

Lajtnant Hergott ni imel kaj pripomniti. Spet so iskale njegove oči v gmoti pred seboj. Zagledal je Dorna.

„Kaj je vojaški duh?“ S tem vprašanjem ga je iznenadil; Dorn je mislil, da ne bo prišel na vrsto, vsaj tako hitro ne, ker je sedel preblizu učitelja.

Bil je v zadregi. Doslej je sicer že slišal lajtnanta kvantati o vojaškem duhu, vendar ni mogel iz tega pripovedovanja posneti tako enotne slike, ki bi mu pomagala odgovoriti na tako vprašanje. Nepremično je stal na mestu in hrkal. Zadaj na koncu pograda je nekdo poredno zašepetal:

„Segal...“

Nekaj vojakov je s silo dušilo smeh in tudi Dorn se je moral hrabro držati, da ni prasnjal za njimi v smeh. Segal je namreč zaradi množine raznih škatelj, ki jih je dobival vsak dan, neprenehoma spuščal sapo iz vseh svojih lukenj. Najbrž bi bil nastal škandal, da se Dorn ni hitro nečesa domislil in rekel:

„Vojaški duh je duh vojaštva.“

Lajtnant Hergott je izbuljil oči. Prišlo bi bilo do izbruha, če ne bi posegel vmes vedno na pomoč pripravljeni Segal.

„Gospod lajtnant, Dorn tega ne more dobro povedati,“ se je oglasil brez dovoljenja. „Vojaški duh je duh zmageželjnosti in solidarnosti.“

Odgovor je Hergottu tako ugajal, da se je takoj pomiril. Dorn je smel sesti. Takih kratkih, napornih vprašanj včasih ni hotelo biti konec, danes pa jih je bilo nenavadno hitro. Vzrok je bil Talerhofovec Petrika. Petrika je bil v

civilu gozdni asistent na veleposestvu nekega poljskega plemiča in nevaren cinik, ki se je vsemu rogal. Odkar se je pouk začel, ni umaknil svojih izzivalnih oči z lajtnantovih lic. To je bilo Hergottu naposled le preveč.

„Kaj ste vi?“ je nenadoma izbruhnil in pokazal na Petriko s pasjim bičem, ki ga je vedno nosil seboj.

Petrika je mirno vstal in še mirneje odgovoril:

„Pokorno javljam, gospod lajtnant, bivši veleizdajalec.“

Ali je bil Petrikov glas tako razorožljiv, ali pa njegove oči, najbrž pa je bilo oboje hkrati, da se je lajtnant temu odgovoru bridko nasmehnil. Na taka vprašanja so mu vojaki navadno odgovarjali: „Pokorno javljam, sem infanterist ta in ta, v prvem vodu, prvi stotniji, bataljon ta in ta.“ Nato je sledila po navadi razlaga vojaške hierarhije, podčastniki, potem častniki od lajtnanta pa gor do vrhovnega komandanta, samega cesarja. Lajtnant Hergott je zadušil nasmeh in sam začel razlagati vrsto činov.

Komaj je bil ta del končan, je infanterista Popoviča napadel zajedljiv kašelj. S tem je opozoril lajtnanta nase. Takoj mu je zastavil vprašanje:

„Kaj ste vi, infanterist Popovič?“

Toda Popovič je dobro razumel smisel vprašanja.

„Bosanec!“ je odgovoril z votlim, jetičnim glasom.

„Zelo dobro!“ ga je pohvalil Hergott, ki ni vedel, da je moral Popovič dobre štiri mesece ležati na goli zemlji v trdnjavi v Aradu na Madžarskem, dokler se na podobna vprašanja ni odvalil odgovarjati: „Jaz sem Srbin iz Bosne!“

Popovičev odgovor je sprožil kratko jezikoslovno predavanje o narodnostih v Bosni in sploh na jugu monarhije. Po Hergottovem prepričanju niso živeli v Bosni niti Srbi niti Hrvati, temveč pravi in čisti Bosanci. Bosance je hvalil kot vzorne vojake, srbski iredentizem pa je žigosal kot veleizdajo in vzrok svetovne vojne.

Nekaj metrov vstran je na robu spodnjega pograda čepel Talerhofovec, židovski rabin Hurk. Bil je petdesetleten, majhen možiček, ki so ga v začetku vojne prijeli nekje na romunski meji, ko se je pravkar nameraval spustiti s hribov dol na brezobzorne moldavske ravnine, od tod pa menda v Ameriko. Potem so ga vlačili po raznih zaporih in taboriščih, dokler naposled ni zadjal v taborišče Talerhof, odkoder se je pred kratkim z drugimi sojetniki priglasil kot prostovoljec v armado. Hurk je tudi v vojaški obleki skušal ohraniti videz duhovskega poklica, zato je nosil plašč, ki mu je bil mnogo predolg, na glavi pa nizek, a tako zamazan fes, da ni bilo mogoče ugotoviti njegove barve. Ta fes je nosil pod vojaško kapo ter je tudi ležal z njim. Pri stotniji so mu dali mir in je skoraj neopaženo živel sredi svojih tovarišev. Večji del zaradi svojega stoičnega miru in orientalske ravnodušnosti, pred katero je celo narednik Rom obupal.

Lajtnant Hergott se je danes prvič spravil nanj. Moštvo je radovedno čakalo, ker je poznalo njegovo prečudno lastnost, da je na vsako vprašanje odgo-

varjal z lastnim vprašanjem. S tem je vsakega radovedneža, katerih spočetka ni bilo malo med moštvom, ugnal v kozji rog.

Lajtnant Hergott je napravil malo hinavski obraz in rekel:

„Infanterist Hurk, vi ste star, izkušen mož. Kaj mislite, ali je Vsemogočni v nebesih na naši strani?“

Hurk je vstal in ne da bi odprl oči, ki so bile skoraj vedno pokrite z nenavadno velikimi in težkimi obrvmi, je odgovoril:

„Zakaj bi Vsemogočni ne bil na naši strani?“

Hergott ni takoj izgubil potrpežljivosti.

„Namreč, če bi Vsemogočni le bil na strani antante?“

„Zakaj bi bil Vsemogočni na strani antante?“ je odgovoril Hurk s prejšnjim mirom.

Vojaki, ki so razgovor med lajtnantom in Hurkom razumeli, so se že komaj vzdržavali smeha, pa tudi tisti, ki besedila niso razumeli, so se muzali, videč Hurkovo figuro. Hergott je sprevidel, da na ta način nikamor ne pride, zato je stvar obrnil in napel strožje strune.

„Infanterist Hurk, zakaj ne gledate v predstojnika, kadar govorite z njim. Tudi za take, kot ste vi, je zdravilo.“

„Zakaj bi za take, kakor sem jaz, ne bilo zdravila?“ je odgovoril rabin z neusmiljeno ravnodušnostjo in vdanostjo.

„Opozarjam vas, da se delate norca!“ ga je nahrulil Hergott.

„Zakaj bi se norca delal?“ je mirno nadaljeval rabin. Hotel je seveda reči: „Gospod lajtnant, saj se ne delam norca, pri moji veri da ne!“

Lajtnanta Hergotta je vrglo kvišku, ko da bi mu bil Rainer, ki je sedel tik za njim, s šilom pomagal na noge.

„Četovodja Erdkönig!“ je zavpil ves iz sebe, „četovodja Erdkönig, pol ure privezati!“

Erdkönig je ves čas pouka sedel sam zase na pogradu, molče prisluškoval in kadil pipo za pipo. Takih koncev izpraševanja je bil vajen, ker je le redkodaj minila šola, ne da bi eden ali drugi ne visel.

„Na povelje!“ je dejal in hotel takoj izvršiti ukaz.

Toda lajtnant Hergott je poznal njegovo slabost in hitro dodal: „Eksemplarično!“

Eksemplarično je pomenilo: „Privezati tako, da se mu bo smrkavec pocedil.“ Na obrazih nekaterih vojakov se je zabliskalo vidno zadovoljstvo, večini pa se je poznalo, kako zoprna ji je ta kazen.

Hurk se je z iztegnjenimi rokami okrenil k četovodji, kakor da bi hotel pokazati vso svojo pripravljenost. Pri tem seveda niti za hip ni odprl svojih oči. Toda hkrati so prilezli izpod pograda še trije njegovi rojaki, ortodokсни Židje iz Galicije. Iztegnjenih rok kakor Hurk so stopali za njim in v zboru prosili četovodja:

„Nas privežite, gospod četovodja, nas privežite namesto Hurka. Tu smo...“

Erdkönig je bil v vidni zadregi. Toda zadevo je rešil Hergott.

„To je punt, vojaški punt! — Privežite vse štiri — takoj!“

Četovodja je takoj pričel z delom. Sicer ni imel veliko opravka, ker so se kaznovanci kar sami postavljali ritenski k pogradnim stebrom in nastavljali roke. Kmalu so viseli vsi štirje vzdolž pogradov. Naposled so imeli srečo, da je privezoval četovodja in ne morebiti frajtar Kopajnik. Medtem ko je lajtnant Hergott zamišljeno zapisoval nekaj v notes, je četovodja žide čisto rahlo privezal. Hurk tudi v novi stoji ni izpremenil obraza in ni odprl oči; na njegovem kakor na obrazih njegovih treh rojakov se je pojavil izraz neke svete samozadovoljnosti, ki ni izginil vse dotlej, dokler jih niso odvezali.

Tedaj se je lajtnant nenadoma ustavil pred infanteristom Adamom.

„Infanterist Adam,“ je rekel s prijaznim, mehkim glasom, „povejte mi, kaj bi storili, če bi vas na fronti nenadoma obkolila sovražna patrolja?“

Adam je bil danes že drugič na vrsti, kar je pomenilo, da je lajtnant posebno nerazpoložen. Razen tega je takšno vprašanje pomenilo zanj približno toliko, kakor bi mu bil kdo nastavil nož na grlo. Kajti Adam je bil nazarenc. Pri bataljonu še ni bil dolgo ter mu je bil dodeljen kot „izpreobrnjeni nazarenc“. Bil je človek kakih štiridesetih let, košatih brk, a bledega, zamišljenega obraza. V civilu je bil krčmar in doma nekje iz Gornjega Banata. V mirnem času je služil pri pešpolku šte. 34 v Temešvaru, kjer je avanziral za četovodjo. Ko je slekel vojaško suknjo, se je posvetil krčmarstvu. Stvar mu je tako dobro uspevala, da je sčasoma imel že dve natakariči, ki sta bili na policiji vpisani tudi kot hišni prostitutki. Potem mu je nenadoma pobegnila žena z nekim mešetarjem. Od takrat je pri hiši začelo iti navzdol. Mogoče je to tako vplivalo nanj, da je začel razmišljati o usodi tega sveta ter kmalu pristopil k sekti nazarenc. Obenem je postal tudi zagrizen vegetarijanec, dasi je prej pojedel na leto vsaj sedemsto perutninskih beder in krakov.

Ob mobilizaciji so ga pri njegovem domačem, to je 34. pešpolku najprej degradirali, ker ni hotel vzeti puške v roke. Tedaj se je zanj začela prava kalvarija. Od polka šte. 34 je bil premeščen k peškolku šte. 33, od polka šte. 33 k honvedskemu polku šte. 6, od honvedskega polka šte. 6 k huzarskemu polku šte. 5 in šele od tam je kot izpreobrnjenec prišel k bataljonu šte. 100. To je trajalo vsega kakih pet mesecev, vendar je od teh pet mesecev prebil štiri v garnizijskih zaporih. Uspeh tega je bil, da je nosil puško kakor vsak drug vojak.

Metodo za izpreobračanje najbolj zakrknjenih nazarenc — in Adam je bil gotovo eden izmed teh, je iznašel neki narednik pri huzarskem polku šte. 5. Zvedel je, da Adam posebno obožuje mačke, česar se je menda naučil od svojih bivših natakarič. Naročil je nekemu ciganu, naj mu nemudoma prinese nekaj mačk, pa naj jih dobi, kjer hoče. Še istega večera se je v pisarni eskadrona, kateremu je bil Adam dodeljen, znašla polna vreča mačk. Narednik je takoj odšel na delo. Bil je namreč ravno v pravilnem razpoloženju, ker je že tri dni neprestano pil banaško črnino. V zaporu je Adama privezal k zidu, pred

njim pa je na bajonet nataknil živo mačko. Rekel je Adamu, da jo takoj sname, ko vzame puško v roko. Toda Adam je kljub svoji slabosti do mačk bil nenavadno trmast; morale so poginiti kar štiri mačke. Šele pri peti se je Adamov odpor zlomil. Narednik je pravkar nataknil na konico bajoneta lepo, cicasto mačko z rdečo pentljo okrog vratu, ne vedoč, da jo je cigan vlovil na vrtu vile velikega župana temešvarskega komitata ter da je bila cicasta žival ljubljenska same gospe velike županje. Pri pogledu na peto mačko je Adam nenadoma izjavil, da se puški ne bo več upiral. Toda kljub temu ni mogel mački več rešiti življenja, kajti žival je prav v trenutku njegove izpreobrnitve napravila obupen poskus, da bi se rešila. Pri tem se ji je konica bajoneta zarila v nežni trebuh, nakar je povescila glavo in počasi zdrknila po rezilu do ročaja.

Posihmal je Adam pokorno nosil puško in na vprašanje: „Kaj je puška?“ je prav tako pokorno odgovarjal: „Puška je vojaški bog!“ Adam je bil premeščen k bataljonu štev. 100, narednik pa je moral že čez nekaj dni izginiti iz garnizije, ker je vsa stvar prišla na dan in je veliki župan napravil vojaški komandi škandal.

Pri stotniji je Adam zadnji čas postajal spet nekam zamišljen, melanholičen; njegovi pogradni sosede so se pritoževali, da ponoči zelo nemirno spi, da večkrat nerazumljivo kriči, včasih pa da se dviga in grozi. Če ga pa zbude, da je ves moker in onemogel pada nazaj na ležišče.

V takem stanju je bil, ko mu je lajtnant stavil že drugo vprašanje v teku tega popoldneva. Adam se je dvignil, toda odgovoril ni.

„No Adam, saj morate vendar vedeti, kaj bi v takem primeru storil dober vojak?“ mu je s tenkim glasom prigovarjal lajtnant. „Recite, kar mislite...“

„Dvignil bi roke v zrak,“ je naposled odgovoril s tihim glasom.

„Zakaj?“ je iznenaden bleknil lajtnant, medtem ko so nekateri vojaki bušili v smeh.

„Zato, ker človek ne sme ubiti človeka...“ Spet prejšnji tihi, vdani glas.

Hergott je poznal njegovo zgodovino in ni mogel verjeti svojim ušesom.

„Ali ste spet zatrapani v tisto vašo traparijo?“

„Še zmeraj. Kako bi mogel zatajiti sam sebe?“

„Ali je to vaša resna volja, infanterist Adam?“

„Moja resna volja,“ je z vdanim glasom potrdil Adam.

„Mož se je povrnil v svoje prvotno stanje,“ je zamrmral lajtnant Hergott, potem pa je poklical četovodjo:

„Privežite ga takoj tu pred moštvo, eno uro!“

„Eksemplarično?“ je vprašal ta, ki je komaj pred nekaj minutami odvezal prve štiri obešence.

„Eksemplarično, kajpada!“ je divje zavpil lajtnant. „Mož se norčuje iz nas. Toda če so ga odvadili pri huzarjih, ga bomo tudi pri nas!“

To pot se lajtnant ni zadovoljil le s poveljem, temveč je osebno nadziral kazen.

„Višje, višje, četovodja, to ni nič!“

„Ne bo vzdržal eno uro,“ je ugovarjal četovodja.

Toda nič ni pomagalo, moral je še nategniti vrv. Adamov obraz je vidno posinel. Ko se je lajtnant prepričal, da nazarenc predpisno visi, se je otrplega, mrzlega obraza obrnil nazaj k moštvu.

Meril je prostor z dolgimi koraki sem in tja in očitno naporno premišljeval o neki stvari. Tedaj je Almer rahlo dregnil v rebra infanterista Roglja, ki je sedel nedaleč od njega. Ko se je Rogelj ozrl vanj, mu je ta s škodoželjnim obrazom migal nazaj proti mestu, kjer je visel Adam. „Poglej, kmalu se mu bo pucedil smrkavec!“ mu je zašepetal.

Rogelj je z muko pogledal obešenca. Ni preteklo deset minut in že je Adam začel rumeneti in izgubljeni ravnotežje; najprej so mu omagale noge, ker se je le s konci prstov upiral ob tla, potem mu je vrat postajal daljši in glava težja, da se je sklanjala vedno nižje na prsi, medtem ko so mu roke na hrbtu lezle kvišku. Almer, Held ter tisti redki sadisti, ki so bili med moštvom, so samostlastnih lic gledali zverženega obešenca, večina moštva pa ni hotela niti pogledati tja. Četovodja Erdkönig, ki je stal nedaleč stran, je pričakoval, da se bo Adam vsak hip onesvestil. To bi se bilo tudi zgodilo, ako bi ne bil prišel na pomoč nepričakovan slučaj, ki je obešenca rešil nečloveških muk.

Lajtnant Hergott je še vedno dolgih korakov meril hodnik. Njegov kurji pogled je z onemoglim bleskom notranje jeze hlipal na desno in levo. Razburjen že ni več dobro razločil obrazov moštva, razen tega je v prostoru začelo postajati že mračno. Nenadoma pa je le spoznal plašne oči Talerhofovca Kašulja, ki je zgrbljen čepel na spodnjem pogradu in v večnem strahu, da bi ga ne zalotili pri nepazljivosti, neprestano sledil lajtnantu z očmi. Te oči je zagledal Hergott in zazdele so se mu izzivajoče. To ga je zmedlo, da je storil nekaj, kar bi ne smel storiti: ustavil se je pred Kašuljem, se sklonil k njemu z rokami na hrbtu in brez vsakega povoda na ves glas zakričal:

„Infanterist Kašulj...!“

To je bilo dovolj za božjastnika. Ko je zaslišal svoje ime, je starec vztrepetal, izbuljil oči, hkrati pa je začel lezti vznak na slamo. V prihodnjem trenutku je bil že napol nezavesten. Skozi široko odprta, brezzoba usta se mu je začel izvijati hropeč glas.

Okrog njega je nastal trušč. Talerhofovci so poznali njegovo bolezen in so kakor nori začeli vpiti:

„Vode, vode, saniteta, saniteta!“

Najbližji so se takoj vrgli na Kašulja in ga začeli pritiskati na deske, dokler je bil še čas, kajti pozneje, ko so nastopili krči in mu začeli lomiti ude, je bilo včasih celo nevarno, približevati se mu.

Lajtnant Hergott je osupnil ter kmalu popolnoma izgubil glavo. Znašel se je le še toliko, da je zavpil: „Razhod!“ Potem se je jadrno spravil iz barake. Erdkönig je takoj izkoristil položaj in urno odvezal nazarenca Adama. Mož je

bil tako slab, da se ni mogel sam privleči do svojega ležišča in sta ga morala dva podpirati.

Medtem je pridiral sanitetni četovodja Kafka, Čeh in v civilu prekajevalec, s sanitetno patroljo. Prišel je še ravno o pravem času, ker bi bili sicer zlili na božjastnika čeber ledenomrzle vode. Ko so Kašulja naposled odnesli v bolniško barako, so Talerhofovci zagnali urnobesen krik, kakor bi ga bili odnesli v samo mrtvašnico. Obmolknili so šele, ko je bilo treba iti po večerjo.

Pri razdelitvi večerje je spet nastal velik hrup; Talerhofovec Hromada, ki je bolehal za tako imenovano gladovno sušico in se nikdar ni mogel nasititi, je hotel izmakniti večerjo za odsotnega Kašulja. Kuhar Denk, zamazan in debeluhast sitež in velik prijatelj narednika Roma, mu je že napolnil šalo, ko ga je nekdo opozoril, da je Kašulj v bolniški sobi.

„Kaj, kradel bi rad?“ se je zadril Denk, zgrabil Kašuljevo posodo, jo strgal iz Hromadinih rok ter izlil večerjo po tleh, Hromado pa z zajemalko lopnil po glavi.

Nihče si ni upal kaj ziniti h kuharjevemu početju, ker je nedaleč od kuhinje stal feldvebel Rom in si grizel ustnice.

Še dolgo po večerji se je iz spodnjega pograda, kjer so ležali Talerhofovci, slišalo pritajeno ihtenje, kakor bi nekdo poskušal zadušiti krčevit jok.

Čez nekaj časa je Rogelj narahlo sunil svojega soseda Amuna v rebra.

„Kaj je?“ je vprašal ta.

„Ali si že videl jokati odraslega moža?“

„Hm — razen pri pogrebih — prav za prav še ne,“ je zamišljeno odvrnil Amun.

„Potem pojdi in poglej Hromado...“

Posestna struktura Slovenije

T. Zupan

Doslej so mnogi skušali prikazati vas in „vaščane“ kot neko homogeno trdno skupnost, ki jo vežejo isti življenjski interesi. Poudarjajoč skupno panogo proizvodnje in slični zunanji milje — v razliko od mestnega — so zanemarjali in razpostavljali različne delovne odnose in različne socialne kategorije, ki so se v teku stoletij izoblikovale na naši vasi.

V resnici je slovenska vas že davno prešla iz štadija enakosti vaščanov. Naša vas je močno diferencirana — na eni strani se množijo vrste kmetske revščine, ki je brez zemlje, na drugi strani pa je vedno več zemlje v rokah nekmetskih, zemlji in vaškemu življenju odtujenih elementov. Skrajnost odtujitve vasi predstavlja absentizem — popolna odsotnost lastnikov posestev, kamor prihajajo samo na oddih, ob žetvi in trgatvi ali pa niti tedaj. Proletarizacija podeželja je zavzela tolikšen obseg, da so cele vasi in celi okraji, kjer skoraj ni več — pravih